

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

REMISSVAR

SOU 2017:98 Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (dnr Ju2017/09591/Å)

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att det finns ett behov av att brottmålsprocessen moderniseras och anpassas till den tekniska utvecklingen. Vi tror också att den föreslagna bevisreformen kan minska risken för otillbörlig påverkan av förhörspersoner samt bidra till kortare häktningstider och minskad restriktionsanvändning. Vi är dock tveksamma till om regeländringarna kommer att effektivisera brottmålsförfarandet. Enligt vår mening finns det en stor risk att reformen kommer att leda till en markant ökad arbetsbelastning för hela rättskedjan.

I övrigt har vi följande synpunkter.

Rättssäkerhet

Vi anser att de föreslagna ändringarna utformats på ett sådant sätt att den misstänktes rätt till en rättvis rättegång säkerställs. Vi vill särskilt betona vikten av att domstolen noggrant bedömer den misstänktes möjligheter att försvara sig när den prövar om ett bevis ska tas upp eller tillåtas.

Rättens processledning

Rätten har en skyldighet att reda ut oklarheter i de berättelser som presenteras som bevisning. Med den föreslagna bevisreformen ser vi en risk att denna skyldighet inte utövas i tillräcklig mån och att förhørsutsagor som spelas upp vid huvudförhandlingen därmed i vissa fall förblir otydliga. Om rätten vid huvudförhandlingen skulle anse att det finns oklarheter i ett uppspelat polisförhör har den givetvis möjlighet att besluta om ett kompletterande förhör. Detta löses enkelt om förhörspersonen är närvarande i salen, kan nås per telefon eller har möjlighet att inställa sig till en senare bokad huvudförhandlingsdag. I andra fall finns dock en risk att de kompletterande frågorna uteblir för att huvudförhandlingen ska kunna avslutas som planerat.

Häktningstider och restriktioner

Vi är positiva till att bevisupptagningar ska kunna hållas om de kan få betydelse för frågan om att häva beslut om häktning eller restriktioner. Vi tror att en sådan ändring kan leda till en viss minskning av häktnings- och restriktionstiderna, men vill framhålla att det är svårt att dra några säkra slutsatser om detta. I stora brottmål med många misstänkta tror vi att det fortfarande kommer att finnas ett omfattande behov av restriktioner. När det gäller andra brottmål anser vi att utredningen har en övertro till möjligheten att "säkra" muntlig bevisning under förundersökningen. Det kommer alltså finnas en risk att någon som hörts vid en bevisupptagning av en eller annan anledning lämnar en ny berättelse vid huvudförhandlingen. I en sådan situation kan det inte tas för givet att den nya utsagan kommer att lämnas utan avseende.

Effektivitet och konsekvenser för rättskedjans aktörer

Utredningen har på bl.a. s. 163–166 i delbetänkandet uppgett att bevisreformen förväntas leda till ett antal effektivitetsvinster i brottmålsförfarandet. Vi har svårt att se att de angivna omständigheterna –

som att den misstänkte kan bedöma bevisläget i ett tidigare skede – verkligen kommer att leda till de tidsvinster som eftersträvas.

Vi tror snarare att bevisreformen kommer att kräva väsentligt ökade arbetsinsatser av särskilt tingsrätterna, men även av de övriga aktörerna i rättskedjan. Vi delar inte utredningens bedömning att förekomsten av kompletterande frågor kan förväntas bli begränsad (s. 185). För att den misstänktes rätt till ett relevant motförhör ska kunna säkerställas tror vi att det kommer att finnas ett mycket större behov av sådana frågor vid tingsrätten än vad som med dagens regler är fallet i hovrätten. Prövningen av om ett bevis ska tas upp eller tillåtas kommer sannolikt innebära ett betydande merarbete för domstolarna.

I delbetänkandets avsnitt 6.7.8 har utredningen gett exempel på när berättelser som lämnats utom rätta kan komma att användas som bevis. Flera av de kategorier av förhörspersoner som förekommer i dessa exempel hörs idag normalt per telefon både under förundersökningen och vid huvudförhandlingen. Att kalla dessa till videoförhör hos polisen leder inte till någon effektivisering. När det gäller exempelvis målsägandeuppgifter i ”massärenden” om bedrägerier tror vi att det är mer ändamålsenligt att överväga en utökning av möjligheterna att hänvisa till skriftliga förhørsanteckningar.

Som utredningen konstaterat är det idag vanligt att parterna får läsa ur förundersökningen när en utsaga vid huvudförhandlingen avviker från vad som sagts i polisförhör. Om det införs en möjlighet för parterna att i dessa situationer åberopa en videosekvens från polisförhöret kommer hänvisningen uppta tekniska resurser och ta längre tid än idag. Om bevisreformen blir verklighet anser vi att det i dessa fall bör ställas högre krav på parterna att förklara på vilket sätt utsagan avviker från uppgifterna i polisförhöret för att en hänvisning ska tillåtas.

Bevisupptagning med ett vittne som inte behöver vittna

Om det hållits en bevisupptagning med ett vittne som inte omfattas av vittnesplikten kan det tänkas att vittnet vid tidpunkten för huvudförhandlingen inte längre vill att utsagan ska ingå i rättens prövning. Det bör klargöras om förhöret från bevisupptagningen i ett sådant fall får spelas upp vid huvudförhandlingen.

Dokumentation av förhör

Vi anser att det i delbetänkandet inte är tillräckligt tydligt vilket ansvar för dokumentation av förhör vid bevisupptagningar som polisen respektive domstolen har.

Vittnesed vid tilläggsförhör

I de fall då kompletterande frågor ska ställas till ett vittne vars polisförhör spelats upp vid huvudförhandlingen kommer tilläggsförhöret till skillnad från polisförhöret att omfattas av en vittnesed. Denna obalans mellan de två delutsagorna kan framstå som märklig för vittnet. Sannolikt kommer också någon av parterna genom frågor i tilläggsförhöret försöka få vittnet att bekräfta de uppgifter som lämnats i polisförhöret i syfte att även de uppgifter som lämnats i polisförhöret ska omfattas av vittneseden. Om behovet av tilläggsförhör uppkommer först under huvudförhandlingen, kan det leda till att förhöret måste spelas upp på nytt innan tilläggsförhöret så att vittnet får tillfälle att friska upp minnet. Det finns i dessa situationer således en risk för att samma förhör kan komma att behöva tas upp vid tre olika tillfällen.

Domstolens roll under förundersökningen

De föreslagna ändringarna förutsätter att domstolen involveras i förundersökningen på ett helt annat sätt än idag. Enligt vår mening finns en risk att bevisreformen leder till en sammanblandning av domstolens och de brottsutredande instansernas roller i brottmålsförfarandet. I princip håller vi

med om att det är bra att ge rätten och parterna nya verktyg som, om de används rätt, ger ökade möjligheter att modernisera och effektivisera förfarandet. Vi vill dock peka på att den föreslagna bevisreformen ger parterna ökade möjligheter att inom ramen för förundersökningen och rättegången driva och tvinga fram beslut i olika preliminärfrågor. I många fall kommer rätten att tvingas ta ställning i dessa frågor i ett skede där konsekvenserna av beslutet är svåra att överblicka. Ett felaktigt eller mindre väl avvägt beslut kan störa eller ändra förutsättningarna för åklagarens arbete under förundersökningen. Det kan också på ett negativt sätt påverka förutsättningarna för att genomföra en kommande huvudförhandling på ett effektivt sätt. Det kan leda till att de föreslagna reglerna kommer att tillämpas av tingsrätterna på ett defensivt sätt och att bevisreformen inte får det genomslag som utredningen förväntar sig.

I detta ärende har lagmannen Catarina Barketorp beslutat. I handläggningen har även chefsrådmännen Karin Göransson och Johan Rosén, rådmannen Eva-Lotta Johansson samt tingsfiskalen Max Danielson (föredragande) deltagit.

Catarina Barketorp

Lagman

Max Danielson

Tingsfiskal